

Landsbygds Nytt

Nr 3 – 2009 Årgång 8

Länsstyrelsen Gävleborg och Länsstyrelsen Dalarna

LANDSBYGDSUTVECKLING

Mera grönt

Samordnad biogasproduktion

Ung hästföretagare

Samverkan i Tängerdalen

Händelser i väder, administration och stöd

Sommaren är över och vädret har vi som vanligt inte kunnat styra. Det har ju som ni känt av varit riktigt besvärligt tidvis. Stora regnmängder har lett till en del bekymmer för lantbruket och till extrem masskläckning av mygg i området kring Nedre Dalälven.

Det har även hänt mycket under det senaste året i administrationen av jordbruksstöden. Jordbruksblocken håller på att inventeras och betesmarksdefinitionen har förändrats. Vi hoppas att detta arbete framöver ska leda till bättre system och tydlighet för er och för dem som ställer krav på hur vår administration ska vara utformad, d.v.s.

EU-kommissionen. För övrigt kan det inom några år ske fler förändringar i vår administration av jordbruksstöd. Vilka myndigheter som ska handlägga och kontrollera har utretts och när du läser detta kan det finnas förslag från regeringen om hur de vill att det ska se ut. Förhoppningsvis märker ni så lite som möjligt av sådana eventuella förändringar.

Prispressen inom både mjölk- och köttsektorn är just nu hård och många mjölkproducenter har det ekonomiskt kärtvt. Regeringen har föreslagit en del förändringar i landsbygdsprogrammet för att skapa en

något bättre situation. Bl.a. höjs vallstödet och ersättning införs för ekologisk vall. Dessutom tillförs pengar till investeringsstöden för mjölkföretagen och för klimat- och energiåtgärder. Detta kommer att införas 2010 om det bara godkänns i Bryssel.

För övrigt så har Bondens egen marknad startat igen för hösten i bl.a. Falun och Gävle. Återigen är det ett stort intresse, och kvaliteten är hög och bredden stor på våra lokalt producerade livsmedel!

Mats Hindström

mats.hindstrom@lansstyrelsen.se

LANDSBYGDSUTVECKLING

Professionell – Ung företagare satsar på häst

Blanda en orädd tjej med lika delar hårt arbete och en benhård tro på det hon gör så har du Thilde Höök med företaget Frostimport och en omsättning på drygt två miljoner.

I planet på väg hem från sitt första sommarjobb som hästskötare på Island skrev Thilde, 14 år, i sin dagbok Jag ska träna hästar och så har det blivit.

Idag äger och bor Thilde på Hökebo - en gård några km utanför Månkarbo i Uppland. På 33 ha och med ett fyrtiotal hästar driver hon sitt företag. Ett typiskt landsbygdsföretag i den meningen att det har fler än ett ben att stå på. Företagets främsta inkomstkälla är kurs och lägerverksamhet för både barn- och vuxengrupper. En hingst-

Gårdsbutiken – Ridshopen – ett av företagets många "ben".

Foto: Märta Westlin

station med hingstarna Örn frá Keldudal och Ess från Hökebo samt sex egna avelsston utgör en del av företaget. Gårdsbutiken och webbshopen med foder och utrustning en annan. Förmedling och försäljning av islandshästar är ytterligare ett och man tar även emot hästar för inridning och träning.

Thilde gick sin egen väg

Istället för att gå i gymnasiet satsade Thilde på att jobba med hästar och gå på High School i USA. Hon fortsatte därefter med att hämta in kunskap genom att arbeta på olika hästgårdar både i Sverige och på Island. Thilde började importera hästar

från Island och sålde dem vidare till kunder i Sverige, Norge och Finland, stor vikt lades på att matcha rätt häst till rätt ryttare. Vinsten investerades hela tiden i nya hästar och på så sätt byggdes ett kapital upp. Verksamheten växte snabbt och snart var försäljningen uppe i 10–20 hästar i månaden. Vid 100 sålda hästar första året var Thilde Sveriges största importör av Islands hästar. Det har hunnit bli drygt 400 hästar sedan dess.

Verksamheten hade nu växt och det gick inte längre att hålla på i en liten arrenderad hage utan stall. Via en kompis fick Thilde tips om en gård i Månkarbo som var till salu. Efter noggranna kalkyler, ett antal kontakter med banken och en prutning så blev gården hennes. Endast 20 år gammal köpte hon gården som fick namnet Hökebo.

Renoveringsbehovet var stort, bostads- huset och stallarna stod först i tur och allteftersom det kommer in pengar investeras de. En ridbana och övernattningsrum för lägerdeltagare i ett av uthusen har också byggts upp. Hjälpsamma släktingar och vänner har varit till en ovärderlig hjälp.

Mycket återstår och närmast i framtiden finns planer på att bygga ett ridhus och att investera i ett nytt kök i bostadshuset. En egen maskinpark för grovfoderskörden står också på önskelistan.

Framtidsplaner

I framtidsplanerna för företaget ligger att minska ner på försäljningshästarna och att satsa mer på kursverksamheten. Med fokus på att alltid erbjuda välridna hästar och hög kvalitet på både mat och kurser. En satsning på bland annat fler vuxenkurser och en knatteverksamhet för barn från 5 år och uppåt är något som Thilde både tror på och känner för. Föreläsningar om "att starta eget" är också något Thilde trivs med och som det har blivit en större efterfrågan på.

Hur skaffar man kunskap till allt detta, kring hur man bygger upp och driver ett företag och sköter en stor gård? Med allt vad det innebär av fastighetsskötsel, renovering, marknadsföring, kundtänk, höskörd, växtföljder m.m. Thilde skrattar när hon får frågan och svaret blir: Av mina misstag och sen har jag haft stor nytta av de år jag jobbat på olika gårdar. Jag går också på så många kurser jag bara kan som ordnas av Länsstyrelsen, HS – Hushållningssällskapet, LRF med flera och sist men inte minst så tar

Thilde med en del av företagets framtid – fölet.

Foto: Märta Westlin

jag råd av de som kan och då framförallt mina grannar och vänner.

Anders Walls landsbygdsstipendium – 2008

Vi önskar Thilde lycka till i framtiden, med alla projekt och satsningar. Och vi tvivlar inte en sekund på att hon kommer att lyckas. Det är inte för inte som Thilde tilldelades Anders Walls landsbygdsstipendium – 2008. Motiveringen löd: Med start vid 18 års ålder har hon snabbt nått positionen som ledande importör av islandshästar och är tillika uppskattad ridinstruktör med bas i egenförvärvad gård i stark utveckling.

Thildes råd till nystartade eller till Dig som funderar på att starta ett hästföretag:

- ▶▶ Jobba en tid, gärna på olika hästföretag, för att se om det är det du vill jobba med eller om hästar ska vara en hobby.
- ▶▶ Starta småskaligt och försiktigt tills du ser att det bär.
- ▶▶ Var noga med att räkna och räkna en gång till på företagets ekonomi. Punkta upp vilka delar i företaget som är inkomstbringande och vilka delar av verksamheten som kostar. Till exempel så är aveln svår att gå plus på och att tävla är inte inkomstbringande.
- ▶▶ Räkna på det värsta scenariot innan du gör en investering. Hoppas inte på tur och flyt, utan det får ses som en bonus.
- ▶▶ Lev inte över tillgångarna och köp inte på avbetalning

- ▶▶ Jobba fram ett bra varumärke och var beredd på att offra ganska mycket av fritiden och leva billigt till en början.
- ▶▶ Håll en hög nivå på produkter och tjänster
- ▶▶ Ta hjälp och råd av de som kan mer än Du själv.

Mariana Femling 070 646 61 51,
mariana.femling@lansstyrelsen.se

Namn: Thilde Höök

Företag: Frostimport

Startade: År 2000

Inriktning: Kurser, läger, in- och tillridning av hästar, hingststation och uppfödning av islandshästar samt en gårdsbutik – ridshop på gården och på webben.

Gården: Hökebo, i Månkarbo norr om Uppsala, förvärvades 2002. Gården omfattar 33 ha fördelat på 28 ha åker och 5 ha skog. Av åkermarken används ca 20 ha till beten och 8 ha till vall- foderproduktion.

Hästar: Ett 30 tal hästar finns på gården, 2 hingstar, 6 avelsston, 5 föl, 7 skolhästar, ett par träningshästar och ett handfull saluhästar.

Bolagsform: Frostimport är en del i ett större aktiebolag där flera i Thildes familj driver olika delar under "samma tak".

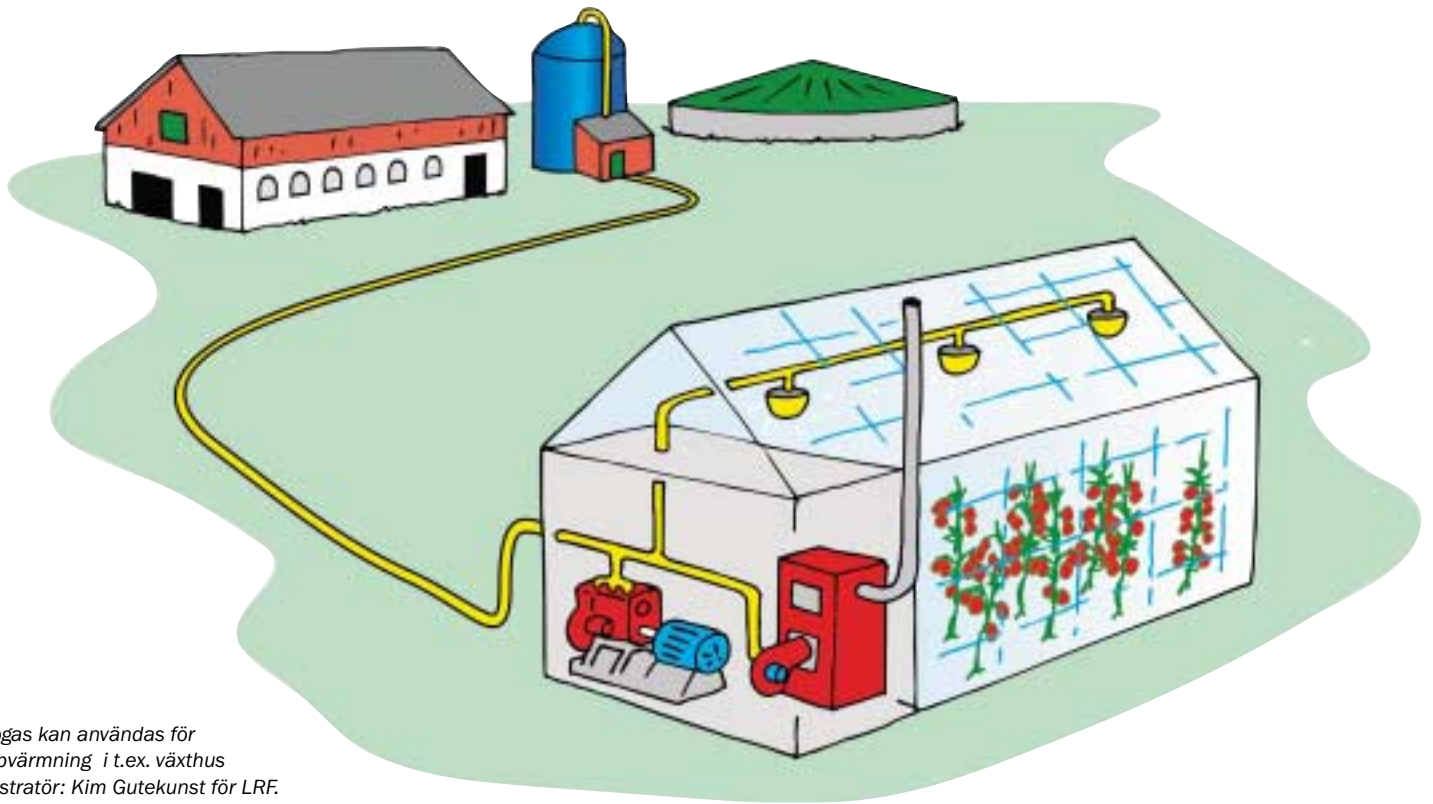
Omsättning: Drygt 2 miljoner kr, 2008.

Anställda: Två heltidsanställda, en timanställd och Thilde själv.

Kontakt och info: www.frostimport.com

FAKTA

Samordnad biogasproduktion

Biogas kan användas för uppvärmning i t.ex. växthus
Illustratör: Kim Gutekunst för LRF.

Biogas är ett förnybart bränsle som kan användas på flera sätt. Värme, el eller fordonsgas är de vanligaste användningsområdena. I regionen finns det uttalat intresse bland lantbrukare från i stort sett varje kommun att vara en del i kedjan för att producera biogas.

Röta med sikte på fordonsgas

Det nya uppsvinget för biogas just nu är att den kan utgöra ett miljövänligt och billigare alternativ för t.ex. bensin! Människan har i princip i alla tider fångat in biogas från organiskt material som bryts ned och använt den att elda med. Att använda biogasen till att göra fordonsgas är relativt nytt. Sverige är bland de ledande aktörerna i världen att utveckla kunskapen och tekniken. Andra och mer traditionella sätt att använda biogasen är att elda den för värme eller producera el med en gasmotor.

Det har under en tid pågått mycket arbete med förstudier för biogasproduktion i regionen. Det finns i stort sett tre olika

anläggningstyper, röta avloppsslam på reningsverk, röta gödsel i en gårdsanläggning, eller röta flera substrat t.ex. matavfall, gödsel och slakterirester i en samröttningsanläggning.

Men vad är bästa miljömässiga och ekonomiska alternativ? Ska vi röta gödsel på lantbruken eller göra stora industrianläggningar som samlar organiskt material från flera kommuner?

I Sverige är det oftast fordonsgas som är målet med anläggningen. Dels för att det i de flesta fall ger bäst ekonomisk lönsamhet, dels för att biogas som ersätter bensin och andra fossila bränslen i våra fordon ger en väldigt stor miljövinst!

Exempel på gårdsanläggning vid Sötåsen Naturbruksskola för rötning av gödsel. Foto: Denise Fahlander

Vansbro Biogas

14 lantbrukare har gått ihop och bildat bolaget Vansbro Biogas för att röta bland annat gödsel och potatis från de egna verksamheterna. Ett gott samarbete har pågått i snart två år där två viktiga aktörer är Vansbro kommun och Procordia, en livsmedelindustri som tillverkar pizzor och pajer i Vansbro. Det här samarbetet ger möjligheter att ta hand om biologiskt material i kommunen som t.ex. komposterbart hushålls-

Samrötningsanläggning med bl.a. slakterirester och gödsel, Wrams Gunnarstorp.

avfall och omvandla det till energirik gas, biogas. Bolaget Vansbro Biogas AB är i läge att söka pengar för en stor samrötningsanläggning i Vansbro. Kostnaden beräknas till 48 Mkr för förbehandling, rötning och uppgradering av gasen till fordonsgas.

Det är inte helt enkelt att dra igång en biogasanläggning. Ett stort hinder att komma över verkar vara att finna lämpligaste samverkansform på den aktuella platsen.

Det är väldigt roligt och hoppfullt att se så många arbeten som pågår i Dalarna och Gävleborg. Att det tar tid att verkligen komma till skott att bygga, beror ofta på ekonomin men också att tekniken ständigt utvecklas. Det är två orsaker som bidrar till att det idag kan vara något av ett riskprojekt att satsa på biogasanläggningar.

Kontakt:

Denise Fahlander, LRF, projektledare Energilots i Dalarna, tel. 026-24 59 91, e-post denise.fahlander@lrf.se

- Biogas bildas när organiskt material rötas, bryts ned utan syre. Biogas består mest av gaserna metan (CH₄) och koldioxid (CO₂).
- Biogas kan uppgraderas, renas, till fordonsgas. I Sverige är det störst klimatnytta att använda biogasen för att ersätta fossila bränslen, t.ex. bensin.
- I lantbruket finns mycket organiskt material som går att röta, t.ex. gödsel. Energiinnehållet varierar beroende på gödselns vattenhalt, vilket foder som har använts men även vilken djurart som gödseln kommer från. Ett grovt mått kan vara att 1 m² gödsel från nötdjur med 8% ts innehåller ca 120 kWh, vilket är lika mycket energi som i 12 liter olja. Samma mängd svinggödsel innehåller ca 180 kWh vilket motsvarar ca 18 liter olja.
- Det går även att röta grödor. 1 ha vallgräs innehåller en energimängd som motsvarar ca 2 100 liter olja. Energiinnehållet i 1 ha spannmål motsvarar ca 2 000 liter olja.

FAKTA

Vi frågar:

Tre personer som är delägare i Vansbro Biogas AB:

"Varför är det intressant för dig att vara med i Vansbro Biogas AB?"

Björns Janne Eriksson:

-Jo, det känns som det är bara fördelar. Miljö, ekonomi och samhällsvinster. För det första är det en samhällsinsats genom att anläggningen kan ta hand om Procordias livsmedelsavfall. I det materialet finns mycket näring som vi kan föra ut till åkermarken. Näringen i rötresten verkar räcka till i stort sett hela åkerarealen i kommunen. Dessutom är Vansbro ett strategiskt ställe om vi vill upprätta en tankstation, eftersom det passerar mycket turisttrafik till och från Sälen.

Foto: Anna Eriksson

Foto: Lizzie Säljgård

Henrik Säljgård:

- Just för att få till det här med förnybart bränsle lokalt. Vi har potatis, nötgödsel och Procordias rester, slakteriavfall mm. Jag ser det som en helhet, att använda lokalt material och producera förnybar energi. Vi kan bli självförsörjande på energi och gödning. Procordia kan köpa tillbaka gas och behöver inte transportera in tunga lastbilar med gasol.

Anders Munters:

- Det finns bara möjligheter. Biogas ger möjligheter för hela samhället, inte minst för oss bönder. Om vi lyckas med det här projektet producerar man dels energi, dels minskar man växthusgaserna. Restprodukter omvandlas till energi och växtnäring, vilket är bra för klimat och mat.

Foto: Anna Munters

”Allt man vill kan man!”

På detta, kanske något kaxiga, tema inbjöd Tängerdalens fårörening till öppet hus den 24 april. Linda Forss från Fjällbete i Åredalen medverkade under dagen för att berätta om hur man framgångsrikt man använt sig av fåren i allt från landskapsvård till skolarbete och företagande.

Linda Forss från Fjällbete.

Dagen började med att femteklassarna från den närbelägna skolan var inbjudna till besök hos fåren. De nyfödda lammerna fångade genast barnens intresse. Linda Forss och de vuxna från Tängerdalens fårörening berättade för barnen vad fåren betyder i historien, vad de betyder för oss nu och om bondens arbete. De fick också höra hur man i Tänger och Enviken vill samarbeta för att skapa ett bättre liv och hur både barn och vuxna kan hjälpa till.

Fjällbete i Åredalen

När barnen återvänt till skolan berättade Linda Forss för inbjudna pedagoger, politiker, tjänstemän och andra intresserade om Fjällbetes verksamhet i allmänhet och särskilt om deras arbete med ”Levande skola”. Fjällbete började som en idé hos några bönder

i Åredalen. Företaget Fjällbete grundades 2003. Man hade då 8 delägare, 80 får och en traktor. Nu sex år senare har man 125 delägare, 400 får och en bred verksamhet och en roll inom lokal utveckling i Åredalen. Delägarna består av bönder, renskötare, restauranger, hantverkare, butiker, andra företagare och privatpersoner.

Levande skola

Förutom att erbjuda studiebesök och skraddarsydda temadagar för enskilda, grupper och skolklasser tar Fjällbete emot barn som har behov av särskilt stöd och erbjuder dem individanpassade och långsiktiga upplägg. Man tar också emot barn som vill mer än skolan kan erbjuda – entreprenörerna! – och låter dem utveckla sina förmågor. Bygdens ungdomar har också engagerats i verksamheten. Fjällbete har till

exempel tagit emot praktikanter från gymnasieskolans byggprogram och anlitat ungdomar som behövde pengar till en volontäresa för att röja sly i betesmarkerna.

Lammproduktion och lokal köttförsäljning

Fjällbetes lamm som föddes på våren 2008 slaktades under hösten på ett litet gårds-slakteri i Strömsund, 18 mil från Åre. Där skedde även styckning och paketering. Fjällbetes korv gjordes på Fågelbergets gårdscharkuteri. Merparten av Fjällbetes lamm säljs till de restauranger som är Fjällbetes delägare. En mindre volym säljs som ”Lamm-i-låda” direkt till privata kunder med förtur till delägare. Ett antal lådor delas ut som avkastning på delägares investeringar i Fjällbetes verksamhet.

”Corre de fåros”

När fåren ska hem från betesmarkerna på hösten måste man passera genom Unders-

En banderoll som informerar om verksamheten är placerad så att den är väl synlig från landsvägen.

åker. Problemet med får på gatorna har man vänt till en happening, det årligt återkommande "Corre de fåros", då alla som vill får följa med när fåren vallas genom byn hem till sina fårhus efter sommarens beten. Det äger även rum en mängd kringaktiviteter som måltider, föreläsningar och prova på tovnig. I år kommer aktiviteterna att kombineras med SM i fårklippning, som äger rum i Undersåker 17 oktober.

Mer om Fjällbete i Åredalen och deras aktiviteter finns att läsa på deras hemsida: www.fjallbete.nu

Tängerdalens färförening

Som ett led i att göra Tängerdalen norr om Enviken till en attraktiv bygd ville man öppna upp längs sjöarna och vattendraget i dalen där markerna växt igen så att man inte längre såg vattnet från vägen. Föra att röjningarna ska få någon varaktig effekt krävs att markerna hålls öppna genom upprepede slåtter eller bete, vilket inte är helt lätt att åstadkomma när det inte finns några betesdjur kvar i byarna. Samverkan i Tängerdalen tog därför initiativ till Tängerdalens färförening, en lokal förening för alla som vill se markerna betade; mark- och djurägare, sommarboende, fastboende, hembygdsföreningen, kommunen, m fl. Detta eftersom det har visat sig lättare att få till stånd lösningar genom en förening än att enskilda personer hyr mark eller djur.

Marken i dalen ägs av många små markägare. Som ett led i att entusiasmera dem för arbetet med landskapsbild och öka viljan att få markerna betad bjöd man hösten 2006 in Länsstyrelsen att hålla en kurs om historien i landskapet och hur man med hjälp att jämföra storskifteskartan och dagens karta kan få en bild av hur det såg ut

i bygden för hundra år sedan när nästan alla var jordbrukare och det fanns stora mängder betesdjur från vår till sen höst.

Fårtält

Ett problem att övervinna var att man saknade en lämplig byggnad för att hysa fåren vintertid. Det löstes genom att man sökte och fick landsbygdsutvecklingsmedel från Falu kommun till en fårlada i form av tält. Tomas Hasslebrant, som är föreningens ordförande, berättar att medlemmarna sedan har hjälpts åt att uppföra tältet. Marken där det står ägs av en av medlemmarna och arrenderas av föreningen. Föreningen idag har tio medlemmar som var och en har betalat en insats på 10 000 kr som använts till inköp av får och övrig utrustning. Föreningens intäkter kommer från försäljning av kött och skinn samt miljöersättningar och gårdsstöd. Genom de medlemmar som är heltidsjordbrukare har föreningen tillgång till vanliga jordbruksmaskiner som traktorer och balningsmaskin.

Föreningen köpte in sina första får hösten 2007. Nu i sommar har man haft 34 tackor, och deras sammanlagt 55 lamm, på bete i Tängerdalen. Djuren har varit uppdelade i tre grupper. Tomas Hasslebrant tycker att det har fungerat bra och man har inte haft några angrepp av vare sig rovdjur eller hundar. Efter slakten i höst räknar man med att ha 40 tackor och två baggar över vintern och planerar därför att bygga om fårladan och anpassa den till två grupper. Eftersom man planerar att utöka djurantalet är en ansökan om förprovning inlämnad till Länsstyrelsen.

Miljöpris

Färföreningen fick Falu kommuns miljöpris 2008. Motiveringen löd: "Föreningen har på ett utmärkt sätt visat hur enskilda

I fårtältet.

personers samarbete kan bidra till att en hel bygd utvecklas på ett positivt sätt. Tängerdalens färförening bidrar starkt till att höga kulturmiljö-, estetiska och biologiska värden återskapas och bevaras. Landskapet öppnas och Tängerdalen har blivit ett fint besöksmål i Falu kommun."

Text och foto: Märta Ohlsson 023-811 30, marta.ohlsson@lansstyrelsen.se

Samverkan i Tängerdalen

Föreningens syfte är

- ▶▶ att vara ett stöd för föreningar i bygden
- ▶▶ att verka för att göra Tängerdalen till en attraktiv bygd att bo och verka i
- ▶▶ att hjälpa till att samordna och arrangera aktiviteter i bygden

Tanken bakom föreningen är att man vill locka nya människor till bygden, vilket bland annat är nödvändigt för att bevara den service man har idag.

Mer information finns på www.tangerdalen.se

FAKTA

Mera grönt

– ett gemensamt projekt mellan Dalarna och Gävleborg

Länsstyrelserna i Dalarna och Gävleborg kommer år 2009 – 2011 att genomföra det gemensamma projektet "Mera Grönt". Syftet med projektet är att tillgodose behovet av kompetensutveckling inom yrkesmässig grönsaks- och bärödling.

Tonvikten kommer att ligga på kompetensutveckling för ekologiska producenter, men även konventionella odlare har möjlighet att erhålla rådgivning genom projektet. Efterfrågan på lokalt och ekologiskt odlade grönsaker och bär är idag stor och efterfrågan bedöms fortsättningsvis ligga på en hög nivå. En ökad grönsaks- och bärproduktion i våra län ger därför en långsiktig möjlighet till utveckling på landsbygden. En ökad lokal produktion av grönsaker och bär ligger också i linje med satsningen på Sverige som "matland". Att öka den certifierade arealen ekologisk odling i Dalarna och Gävleborg ingår också som en del i våra miljömål. Det gör det angeläget att genomföra kompetensutveckling riktad till både nya och etablerade odlare som kan leda till en ökad ekologisk produktion. Projektet finansieras genom landsbygdsprogrammet i våra båda län.

Aktiviteter

Under 2009 har bland annat en kursserie på totalt tre dagar om ekologisk grönsaksodling i växthus genomförts. Kursen innehöll grundläggande information om regler för certifierad växthusodling, jord, växtnäring, klimat samt växthusteknik. I kursen har också studiebesök hos ekologiska växthusodlare ingått. Syftet med kursen har varit att ge ett bra kunskapsunderlag för landsbygdsföretag som just har startat eller planerar att börja med grönsaksodling i växthus. Under hösten planeras en kursdag där ekonomi i ekologisk frilandsodling står i fokus samt en dag med temat "Lagring av grönsaker samt lager för den mindre odlingen".

Utöver kurser, fältvandringar, studiebesök finns det också möjlighet till enskild rådgivning angående yrkesmässig odling av grönsaker o bär genom projektet.

Svarta vinbär hos Tillmans bärödling, Grangärde.

Foto: Kristina Homman.

Har du förslag på aktiviteter som du tycker projektet ska genomföra eller om du har behov av enskild rådgivning hör mycket gärna av dig till

Karin Ellgardt Fredlund, 026-17 11 24,
karin.ellgardt.fredlund@lansstyrelsen.se

eller Kristina Homman, 023-818 29,
kristina.homman@lansstyrelsen.se

Palsternacka hos Gunnar Alneberg, Ockelbo.

Foto: Karin Ellgardt Fredlund

Tomatodling hos Bengt Eriksson, Borlänge.

Foto: Kristina Homman.

Kallhusodling av tomater, gurka och bönor hos Hultåsa Gård, Sundborn.

Foto: Kristina Homman.

Ostronskivling i Hamrånge

Företagsidén

– Jag såg ett TV-program om svampodling och tyckte att det var något jag skulle kunna göra, berättar Todor Muzdalo. Han läste in sig på svampodling, gjorde ett studiebesök hos en annan odlare och han har även gjort en mindre marknadsundersökning. Det finns efterfrågan på ekologisk, svenskodlad ostronskivling hos grossister i Stockholm. Idag importeras hälften av ostronskivlingen vi äter i Sverige. Nu har han startat ett handelsbolag ihop med sina två söner. De har köpt stationshuset i Hamrånge som de håller på att bygga om till en svampodlingslokal.

Redan från början sökte Todor lokaler i Norrsundet. Men de lokaler som stod tomma efter Stora Enso var lite för dyra för honom att hyra. Han fick höra att det gamla stationshuset i Bergby stod tomt och nu pågår ombyggnaden av lokalen. Vi har även köpt en mindre lastbil och räknar med att leverera till kunder i Stockholm då produktionen kommit igång, berättar Todor. Ostronskivling har på några år blivit populärare både på restauranger och i butikernas grönsaksavdelningar. Till Sverige kom den först i mitten på 1980-talet och den har blivit mycket populär tack vare sin aromatiska och milda smak och sitt breda användningsområde. Det finns just nu få konkurrenter och odling sker idag på några få orter i Sverige.

Familjens engagemang

Todor Muzdalo bor i en villa i Sättra. Han jobbade på Ericsson men valde att hoppa av den karriären efter flera varsel. Svampodlingen skall bli hans nya utkomst. Todors fru Biljana som jobbar på ALMI företagspartner har ihop med sin man jobbat med affärsplanen och ansökan om företagsstöd inom landsbygdsprogrammet. Deras två söner kommer till en början att jobba 25 %

Från vänster ser vi Todor och Alexander som tar en paus i arbetet med ombyggnaden av stationshuset i Bergby. Till höger står Donce Tosevski som arbetar med projektet genom att vara lärling genom arbetsförmedlingen.

var i produktionen. Deras kunskap behövs för att hantera all teknisk utrustning som behövs för svampodling: temperatur, luftfuktighet, frisk luft och ljus behöver regleras. Datorutrustningen som skall styra klimatet och temperatur kommer att utvecklas i samverkan med studenter på Högskolan i Gävle.

100 påsar i veckan

Odlad ostronskivling måste växa i ordentligt isolerade lokaler. Produktionen kommer att ske i bearbetad halm där mycelet blandas in. Det paketeras i säckar som hängs in i ett utrymme där processen startas. När tillväxten kommer igång flyttas säckarna in i ett kallare utrymme. I starten kommer 100 säckar att vara i odlingskammaren. Då kommer odlingen att producera ca 1 200 kilo svamp per månad. En utbyggnad av odlingskammaren är planerad så att 200 säckar ska få plats.

Fakta om odlingen

Ostronskivling odlas i ren värmebehandlad vetehalm utan syntetiska tillsatser eller bekämpningsmedel. Till den värmebehandlade våta halmen tillsätts mycel för önskad sort av ostronskivling och fylls i plastsäck med hål i. Mycel växer in i halmen och efter ca 3–4 veckor kan första skörden tas. Svampen växer ut i klasar genom hålen i plastsäcken, där svamphattarna delvis

I blandaren på bilden bearbetas den våta halmen och svamp mycelet till substrat.

täcker varandra. Totalt kan 1–3 skördar tas men den första är störst. Odlingstemperatur 15–20°C och mycket hög luftfuktighet krävs. Rikligt med friskluft och ljus krävs för att svampen ska utvecklas väl före skörd.

Text och foto: Klas Fredriksson 026-17 11 59,
klas.fredriksson@lansstyrelsen.se

Missa inte**Årets sista ansökningsomgång
för projektstöd!****Projektstöd – Gävleborg**

Årets sista dag för ansökan om projektstöd är den 15 oktober.

Landsbygdsprogrammet har fått mer medel till bland annat projekt riktade mot energi och klimat.

Läs mer om vad du kan söka för i länets genomförandestrategi. Den hittar du på vår hemsida www.lansstyrelsen.se/gavleborg

Kontaktpersoner:

Håkan Sundelin 026-17 11 29, hakan.sundelin@lansstyrelsen.se

Carina Ericson 026-17 11 54, carina.ericsson@lansstyrelsen.se

Karin Lindqvist 026-17 11 48, karin.lindqvist@lansstyrelsen.se

I Dalarna tar vi kontinuerligt emot ansökningar om projektstöd!

Kontaktperson:

Ninette Andersson 023-81833, ninette.andersson@lansstyrelsen.se

SENASTE NYTT FRÅN**JORDBRUKSVERKET**

Jordbruksverket ger ut ett nyhetsbrev via e-post om stöd till landsbygden som kommer ut ungefär varannan vecka.

Genom att gå in på Jordbruksverkets hemsida, www.jordbruksverket.se, och välja "Prenumerera" i menyn till vänster och därefter "Stöd till landsbygden" kan du anmäla dig som prenumerant. Detta är ett enkelt sätt att skaffa sig aktuell och viktig information som gäller stöd till landsbygden.

KALENDARIUM**Seminarium om****energigrödor
från åkermark****27 och 28 oktober 2009****"Förutsättningar för produktion av råvaror för bioenergi
på åkermark – från produktion till försäljning"**

- Hur kan åkern bäst nyttjas för energigrödor?
- Sälja råvara eller färdig värme?
- Samverka eller enskild verksamhet?

Välkommen till en inspirationsdag!

På programmet: Flera föreläsare, tid för diskussion samt demonstration av bl.a. pannor

27 oktober, Naturbruksgymnasiet Nytorp, Arbrå

28 oktober, Folkets Hus, Säter

Mer information, på LRFs hemsida eller via kontaktpersoner nedan

Kontakt

Denise Fahlander, projektledare Energilots i Dalarna, tel. 026-24 59 91, e-post denise.fahlander@lrf.se, lrf.se/Dalarna klicka på Energilots i Dalarna

Mats Selin, projektledare Lönsam Wäxtodling, tel. 070-373 93 25, e-post mats.selin@lansstyrelsen.se, lrf.se/Gavleborg klicka på Lönsam Wäxtodling

**LANTBRUKARNAS
RIKSFÖRBUND****På gång i Hästlyftet
i Gävleborgs län**

Här är de aktiviteter som fram tills nu är inplanerade för 2009.

Tyngdpunkten ligger nu främst på företagsutveckling och grovfoder.

- Tis. 6 okt **Spelregler för hästföretagaren** – Mats Norberg, LRF Konsult Härnösand
Folkets Hus Sandviken, Smedjan – 18.30
- Tis. 13 okt **Spelregler för hästföretagaren** – Mats Norberg, LRF, Konsult Härnösand
Nytorpsskolan, Lien Maskinhallen, Arbrå – 18.30
- Ons. 14 okt **Spelregler för hästföretagaren** – Mats Norberg, LRF, Konsult Härnösand
Forsa Folkhögskola – 18.30
- Tis. 20 okt **Hästens Naturliga beteende** – Margareta Rundgren, Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU
Best Western Hotell, Söderhamn – 18.30
- Tis. 3 nov **Hästens Naturliga beteende** – Margareta Rundgren, Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU Gävle Travet, Parketten – 18.30
- Tis. 10 nov **Utfodring för hälsa och prestation** – Eva Dahlström, oberoende foderrådgivare, Svenska Husdjur
Folkets Hus Sandviken, Syrenen – 18.30
- Ons. 11 nov **Utfodring för hälsa och prestation** – Eva Dahlström, oberoende foderrådgivare, Svenska Husdjur
Bollnäs Folkhögskola, Aulan – 18.30

Öppen inbjudan till Foderstatskurser – Mariana Femling, Karin Samuelsson

Anmälan och information: Mariana Femling, 070-646 61 51, mariana.femling@lansstyrelsen.se

Ändrade utbetalningstidpunkter

Under 2008 och 2009 genomför Jordbruksverket en inventering av samtliga jordbruksblock i landet. Det som uppdateras i inventeringen är blockgränser samt den maximalt ansökningsbara arealen för varje block. När samtliga block för en stödsökare är inventerade skickas ett slutredovisningsbrev och en karta ut med uppdaterade gränser, blockidentiteter och arealer. Dessa uppgifter ska tillsammans med ansökta uppgifter vara underlag redan för 2009 års stödutbetalningar.

Detta försenar till viss del tidpunkterna för utbetalning av jordbrukarstöd något jämfört med förra årets utbetalningar. I tabellen bredvid anges de preliminära utbetalningsdagar som Jordbruksverket meddelat.

För de som inte får något stöd utbetalt vid ovanstående tillfällen kommer de olika stöden att betalas ut så snart ansökningarna är färdigutredda. För miljöersättningar och kompensationsbidrag görs en utbetalning upp till 100% vid slutet av varje månad och för gårdsstöd görs det veckovisa utbetalningar från och med mitten av januari.

Stödform	Utbetalning tidigast
Miljöersättningar och kompensationsbidrag (delutbetalning 65%)	28 oktober
Nationella stöd	30 november
Miljöersättningar och kompensationsbidrag (resterande 35%)	29 december samt 15 januari
Gårdsstöd	Slutet av december

Ann Marie Fagerberg, 023-818 10,
annmarie.fagerberg@lansstyrelsen.se

Pernilla Månsson, 026-17 11 44,
pernilla.mansson@lansstyrelsen.se

KALENDARIUM

Lär dig mer om kalkyler och ekonomi i ekologisk odling av frilandsgroänsaker!

Kalkyler är viktiga som beslutsunderlag för den som planerar att starta en ekologisk grönsaksodling eller lägga om från konventionell odling. Även etablerade ekologiska grönsaksföretag behöver kalkyler när förändringar i företaget ska genomföras.

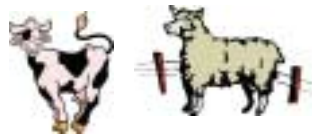
Under dagen får vi möjlighet att lära oss mer om kalkyler och hur de kan användas när man planerar att starta grönsaksodling och hur kalkyler används i redan etablerade företag.

Medverkar gör Marcus Söderling, LRF/GRO och Johan Ascard, Jordbruksverket
Preliminär tid och plats: Tisdagen den 10 november på Västerbergs Folkhögskola, Storvik

För mer information kontakta: Karin Ellgardt Fredlund, 026-17 11 24,
karin.ellgardtfredlund@lansstyrelsen.se eller

Kristina Homman, 023-818 29, kristina.homman@lansstyrelsen.se

Djurskyddskväll för lantbrukare

Det finns många frågor kring djurskyddsreglerna och de tvärvillkor som hör ihop med dem. Länsstyrelsen vill därför inbjuda till en informationskväll på Moraparken i Mora.

Djurskyddshandläggare, länsveterinär samt personal från Lantbruksnheten på Länsstyrelsen Dalarna informerar om djurskyddslagstiftningen samt de tvärvillkor som rör djurskydd. Var finns avvikelserna och hur kan man arbeta förebyggande?

Datum: 3/11 2009 Tid: 18.30 till ca 22.00.

Vi bjuder på fika.

Förnamlan senast fredag den 30 oktober 2009 till
Johanna Öijer, 023-811 09, johanna.oijer@lansstyrelsen.se
eller till AnnMarie Fagerberg, 023-818 10,
annmarie.fagerberg@lansstyrelsen.se

Gårdsvandring på temat "Hur förbättra sprutan och hanteringen av bekämpningsmedel på gården"

Torsdagen den 1 oktober kl. 13.00 –16.30

Vi tittar på olika skyddsåtgärder och diskuterar säkerheten för miljö och hälsa när det gäller hantering och användning av växtskyddsmedel, hur sprutan kan förbättras och utrustning för den personliga säkerheten. Till vår hjälp om teknikfrågor har vi Magnus Sandström från Växtskyddscentralen i Uppsala.

Vi träffas hos Lennart Öhlund, Eriksdals gård, Hedemora

Vägbeskrivning: Tag av från väg 70 i rondellen med dalahästen i Hedemora mot Vikmanshyttan, kör 2,5 km till gården på höger sida med allé och gult hus.

Aktiviteten bekostas delvis av EU och staten genom Länsstyrelsen i Dalarnas län inom ramen för landsbygdsprogrammet. Gårdsvandringen kostar 40 kr plus moms. Ingen förnamlan. Ansvariga ledare är Kikki Fors, miljö och Line Strand, växtodling, från Hushållningssällskapet. Arrangörer är Hushållningssällskapet i samarbete med Länsstyrelsen i Dalarnas län och LRF.

För ytterligare information, kontakta: Kikki Fors, HS, tel. 070-222 2552.
Se även www.hush.se/hskonsult, www.lrf.se och www.lst.se/w

Ta med kaffekorg!

Välkomna!

Det finns kompetensutveckling inom flera områden. Samlingsnamnet för kompetensutveckling som finansieras inom projektstöden är Landet lär.

Lönsamhet inte enda drivkraften

Går det att tjäna mycket pengar på att vara en småskalig, lokal livsmedelsproducent? Inte enligt Björn Falkeström, VD för Oppigårds bryggeri utanför Hedemora. Han menar att den lokala marknaden är för liten för nischprodukter som dessutom ofta är dyrare att framställa.

Bryggeriet som bygger ut

En av de senaste tidningsrubrikerna om det numera så välkända bryggeriet utanför Hedemora: "Det går bra för Oppigårds bryggeri" är en bra sammanfattning av budskapet från tidigare publicerade texter om bryggeriet. Varje sommar, sedan bryggeriet startade 2004, har företaget ökat produktionen. Den här sommaren expansion innefattar dessutom ett besökscentrum för att kunna ta emot busslaster med besökare som vill se hur ölen framställs och lära sig mer om öl. För detta har de fått investeringsstöd från Landsbygdsprogrammet.

Lönsamt att vara småskalig livsmedelsproducent?

Att berätta om vilket framgångsrikt företag Oppigårds bryggeri är känns alltså lite tjatigt. Så jag frågar istället ägaren och VD:n Björn Falkeström vad han skulle vilja lyfta fram om företaget. Då säger han att han skulle vilja slå hål på en myt. Nämligen den att småskalig, lokal livsmedelsproduktion skulle

vara ekonomiskt framgångsrikt. Det är inte det eftersom den lokala marknaden ofta är för liten för nischprodukter och produktionskostnaderna oftast är mycket högre. Det kan fungera om produkten kommer in i ett större distributionsnät. För Oppigårds Bryggeri är det Systembolaget som gjort det möjligt att komma ut på en bredare marknad.

Startat en förening

För att hjälpa varandra och stärka sina roller som småskaliga ölproducenter, har ett antal småbryggerier gått ihop och bildat föreningen Sveriges småbryggerier. Förutom att det är ett syfte i sig att ha en förening att "luta sig mot", vill inte föreningen enbart vara ett ansikte utåt, utan även "inåt" mot myndigheter och de som stiftar lagar, säger Björn. Nyligen lämnade föreningen in sitt remissvar på utredningen kring gårdsförsäljning av öl, vin och andra alkoholhaltiga drycker. 20 av Sveriges 25 småbryggerier är med i föreningen som bildades i november 2008. De kommer bl.a. arbeta med att ta

Foto: Christoffer Mattsson

Här gjuts grunden till det nya besökscentrumet och lagringslokalen på Oppigårds bryggeri.

fram en gemensam kvalitetsnyckel. Länkar till alla föreningens medlemmar finns på www.svenskasmabryggerier.se

Sök företagstöd!

Eftersom det kan vara tufft att vara småskalig livsmedelsproducent är det kanske bra att det finns stöd att söka. Inom landsbygdsprogrammet finns många möjligheter för dig som bedriver affärsverksamhet på landsbygden. Förutom rent investeringsstöd finns även stöd för att köpa tjänster, såsom marknadsundersökning, företagsutveckling m.m.

Line Nilsson 023-818 49
line.nilsson@lansstyrelsen.se

Avgifter inom kompetensutvecklingen?

Länsstyrelserna i Dalarna och Gävleborg ser under hösten över om vi ska införa deltagar-

avgifter i den kompetensutveckling vi erbjuder genom länsstyrelsernas egna rådgivningsprojekt. Hittills har nästan all kursverksamhet och rådgivning varit gratis. Några skäl till att införa avgifter är:

1. Ibland betraktas gratis rådgivning och kurser inte som värdefulla. Ibland kommer inte anmälda deltagare på kurser för att det inte "kostar" något att utebli.
2. Pengarna skulle räcka till flera aktiviteter.

3. Gratis rådgivning från Länsstyrelserna gör det svårt för andra aktörer att ta betalt för sina tjänster, vilket innebär att privata rådgivningsföretag kan få svårt att verka på marknaden.

Vi vill gärna ha in synpunkter från er läsare och ni är välkomna att kontakta oss:

Erik Köpmans,
erik.kopmans@lansstyrelsen.se, 023-818 35

Carina Ericson,
carina.ericson@lansstyrelsen.se, 026-17 11 54